

Pterostichus (Steropus) madidus (Fabricius, 1787) genfundet i Danmark

Mogens Hansen

Hansen, M.: *Pterostichus madidus* (Fabricius, 1787) (Coleoptera, Carabidae) in Denmark.

Ent. Meddr 78: 53-58. Copenhagen, Denmark 2010. ISSN 0013-8851.

Pterostichus madidus (Fabricius, 1787), is in October 2008 found again in Denmark after more than a 100 years of absence and it is now assumed to belong to the Danish fauna.

Mogens Hansen, Saltunavej 7, DK-3751 Østermarie.

mogens@saltuna-bornholm.dk

Min kone og jeg har i en årrække benyttet efterårsferien til at stifte bekendtskab med skiftende, mindre danske øer. I efteråret 2008 havde vi lejet os ind på en af Furs ældste gårde, "Gammelgård", der ligger helt ud til Limfjorden på den nordvestlige side af øen.

Selvfølgelig skal en uges ophold ikke alene bruges til det kulturgeografiske og på Fur naturligvis det geologiske, der skal også ses på billefaunaen.

Grunden omkring Gammelgård (fig. 1) er ikke umiddelbart at opfatte som et naturområde, der kan give hjertebanken. Det består for hovedparten af almindelig, tætslået græsplæne med gamle frugttræer, lidt køkkenhave og et mindre drivhus. Der er desuden foran huset en terrasse, hvor der – lige som andre steder i haven, er plantet lidt rododendron omkring.

Langs kysten mod øst ligger der sommerhuse i et ret tæt træbevokset og stærkt kuperet område. Mod vest og syd er der et fugtigt træbevokset område. Selv om det således ikke virkede rigtigt lovende, blev der nedgravet plastikkrus, der gjorde det ud for faldfælder, dækket af en plade for at beskytte dyrene mod druknedøden i det uundgåelige regnvejr. Vejret var ret koldt i perioden, og der var derfor ikke særlig meget i fælderne, men alligevel havde så spektakulære arter som *Carabus coriaceus* Linnaeus, 1758 (læderløber) og *Abax parallelepipedus* (Piller & Mitterpacher, 1783) (bred muldløber) vandret rundt om natten og fundet vej til fælderne. Desuden var der nogle ret store løbebiller (12-13 mm), der tydelig nok måtte være en *Pterostichus* sp., som dog ikke så velkendte ud, og som jeg ikke umiddelbart kunne bestemme efter den medbragte Victor Hansen. Et opkald til min trofaste (og meget tålmodige) backup, Jan Pedersen, gav som resultat, at min beskrivelse kunne tydes i retning af *Pterostichus madidus* (Fabricius, 1787) (fig. 2), hvilket senere også kunne bekræftes. Det viste sig altså at være et ret spændende fund. I alt 4 eksemplarer (♂ og ♀) blev hjembragt.

Lidt om arten

Slår man op i Danmarks Fauna, Biller XXIV (Victor Hansen, 1968), kan man ikke nøgle sig frem til arten, men der er alligevel medtaget en beskrivelse af arten på baggrund af gamle fund: "Kun kendt i to danske eksemplarer fundne for mange år siden, det ene ved

Fig. 1. Haven ved Gammelgård (Foto: M. Hansen).

Randers, det andet på Halk strand (1880; coll. J. A.¹). Disse fund må antages at være af tilfældig karakter, og arten kan ikke anses for at høre til den danske fauna. Den er ikke fundet i Sverige, Norge eller Finland og ikke konstateret med sikkerhed i Nordtyskland.”

Zoologisk Museum er i besiddelse af begge eksemplarer. Desværre er der ingen dato på fundet fra Randers, så vi må holde os til, at det er “fundet for mange år siden”. Etiketten antyder, at eksemplaret har siddet i coll. Schlick².

Rye (1908) og A.C. Jensen-Hårup (1891) nævner ikke fundene, så artens optræden i Danmark blev nok anset for kun været en gæstevist, da en så stor art næppe ville have undgået en billesamlers øje, hvis den havde haft en bestand i landet. I Rye (1906) s. 156 omtales fund af “3 eksemplarer ved Haderslev (1884), ikke senere genfundet, muligvis indført”. Disse fund har måske senere vist sig at være fejlbestemte; i hvert fald nævnes de ikke i senere fortegnelser.

Det kan på den anden side heller ikke udelukkes, at fundene kunne være de sidste rester af en oprindelig nu uddød bestand, når man ser dens udbredelse i den europæiske suboceanisk-tempererede zone. Arten er meget almindelig i Storbritannien, hvor den går under navnet “Black clock”, og er her i mange områder den hyppigste løbebille i haver og på marker. Den anses for et nyttigt rovdyr, idet den bl.a. lever af larver og snegle. I lighed med mariehønen har denne art også fået sit vejrvarsle: Den betegnes som “regnbille”, for det siges, at den vil bringe regn, hvis man træder på den.

1. Advokat Johs. Andersen, Haderslev

2. Rasmus William Traugott Schlick (1839-1916), medstifter af Entomologisk Forening.

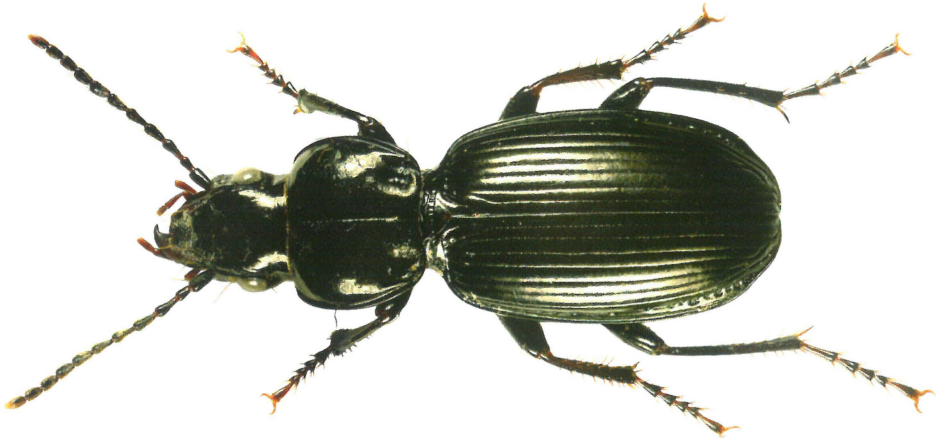

Fig. 2. *Pterostichus madidus*. Gammelgård, Fur, 12.10.2008. Leg. Mogens Hansen.

Senere fund

Efter de første fund af *Pt. madidus* i oktober 2008 er den senere fundet ved flere lejligheder i en del yderligere eksemplarer på samme lokalitet af flere samlere. Det er derfor ret sikkert, at der findes en etableret bestand af arten, men at dens forekomst indtil videre må anses for meget lokal, idet den endnu kun er set levende tæt på det oprindelige fundsted. Et sæt vingedækker fundet ca. 400 m fra gården tyder dog på, at arten kan være udbredt i området. Om artens ret begrænsede forekomst på Fur eventuelt kan skyldes import af plantematerialer, privat eller via en planteskole, til haverne inden for de sidste år fra lande, hvor arten er almindelig, eller om dens forekomst i området er af mere naturlig herkomst, kan der kun gættes på. Det er dog sikkert, at den har ynglet og været på stedet en del år, hvilket fundene af en del gamle rester af arten tyder på.

Arten kan umiddelbart bestemmes efter Victor Hansen, Biller XI, 1941, men i udgaven fra 1968 (Biller XXIV) er nøglen ændret, og man ender i en blindgyde. Beskrivelse af arten fremgår af begge de omtalte udgaver af Danmarks Fauna. Det skal bemærkes at *Pt. madidus* findes i to former med hhv. vinrøde ben (var. *concinus* Sturm, 1818) og sorte ben. De hidtidige danske fund har alle været af den sortbenede form.

I Hansen, 1968 kan man bestemme af arten ved på side 167 at ændre nøglens pkt. 11 således:

- 11. Oversiden metalfarvet. Længde 12-14,5 mm [*metallicus*]
- Oversiden sort eller brun 11a
- 11a. Bagbrystets episterner ikke længere end fortil brede (fig. 3a), 13-18 mm..... 11b
- Bagbrystets episterner længere end fortil brede (fig. 3b)..... 12
- 11b. Pronotums baghjørner bredt afrundede (fig. 4 og 5) 11c
- Pronotums baghjørner stumpvinklede, ganske kort tandformet fremstående (fig. 7) [*melas*]
- 11c. Vingedækkernes 3. sribemellemrum med 3 (sjældent 4) indstukne punkter. Pronotum mellem sideranden og basalgruben uden tydelig længdefold (fig. 4). Længde 11,5–15 mm [*aethiops*]
- Vingedækkernes 3. sribemellemrum med 1 (sjældent 2 el. 3) indstukne punkter. Pronotum mellem sideranden og basalgruben med en tydelig ophøjet længdefold (fig. 3) Længde 13-18 mm *madidus*

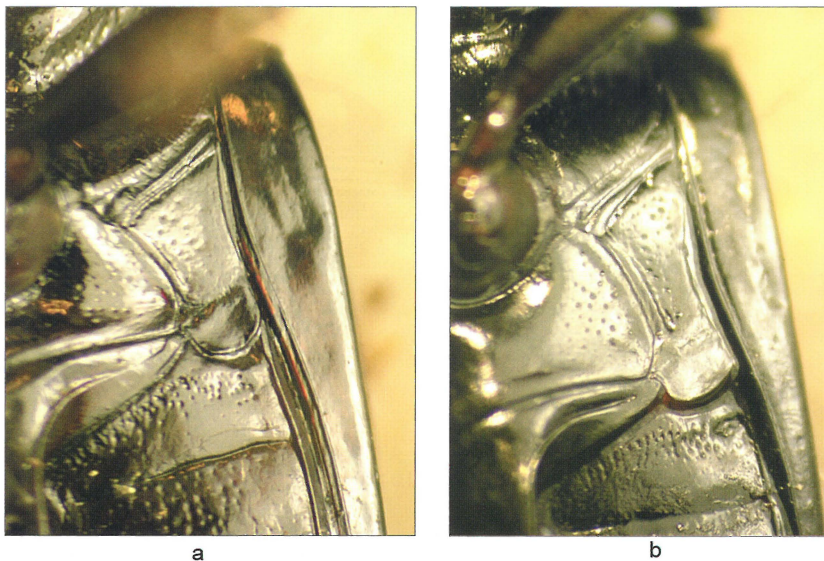

Fig. 3. Bagbrystets episterner. a. *Pt. melas*. b. *Pt. melanarius*.

Med denne tilføjelse til nøglen får man i tilgift mulighed for at nå frem til to andre arter: *Pt. melas*, der har en næsten lignende forekomst i Danmark, som *Pt. madidus* havde, og *Pt. aethiops*, der også har et pronotum med afrundede baghjørner.

Pterostichus (Feronidius) melas (Creutzer, 1799). Arten er også beskrevet i Victor Hansen, 1968 s. 178, som et fund af tilfældig karakter (Halk Strand, 3.5.1903 muligvis coll. J.A). Eksemplaret findes ikke (længere?) i ZM's samling. Dens forekomst i Danmark er måske ikke særlig sandsynlig, idet arten i Mellemeuropa har en temmelig sydlig udbredelse op til højlandet i det centrale Tyskland og den er således ikke fundet i f.eks. Slesvig-Holsten eller Sverige.

Arten lader sig næppe umiddelbart bestemme i felten, da den minder så meget om *Pterostichus melanarius* (Illiger, 1798) (markjordløber), at den, hvis den skulle være i Danmark, let kan forveksles. Der er dog en lille forskel i udformningen af pronotum hos de to næsten lige store arter, hvor pronotum hos *melanarius* er bredest i forreste tredjedel og siderne mere tilsmalnet fortil end bagtil (Fig. 6), medens pronotum hos

Fig. 4. *Pterostichus madidus* – pronotum. Fig. 5. *Pterostichus aethiops* – pronotum.

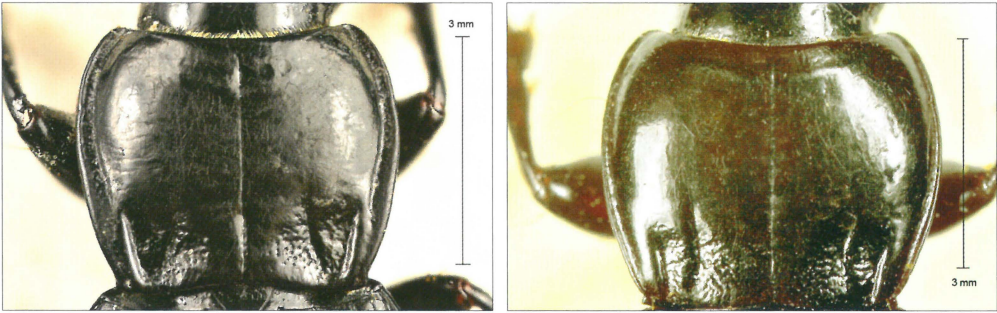

Fig. 6. *Pterostichus melanarius* – pronotum. Fig. 7. *Pterostichus melas* – pronotum.

melas er bredest i midten og siderne jævnt rundede (Fig. 7). Dertil kommer de forskelligt formede episterner (fig. 3a og 3b)

Med ændringen af nøglen kommer vi rundt om 2 arter i slægten *Pterostichus*, som kendetegnes ved pronotums afrundede baghjørner: *madidus* og *aethiops*. En 3. art ligeledes med afrundede baghjørner på pronotum er den i Danmark nu meget sjældne *Pt. aterrimus* (Herbst, 1784) (laksort jordløber) (Hansen, 1968 s. 172), som foretrækker noget fugtigere lokaliteter end *madidus*.

Pterostichus (Eosteropus) aethiops (Panzer, 1796) er en ret blank, sort art, der minder en del om *Pt. madidus*, men let kan kendes fra denne ved de i nøglen nævnte karakterer. Endvidere kendes den fra *madidus* ved at bagføddernes 3 første led har en smal, skarp længdefure på ydersiden, som mangler helt hos *madidus*.

I Storbritannien og på kontinentet regnes den for en løvskovsart, der dog også kan findes under dværgbuske i hedeområder f.eks. i de nordlige dele af Storbritannien. Om dagen findes den under sten, grene eller i nedfaldent løv og planterester. Den lever af andre insekter, og den overvintrer som imago i råddent træ eller under løs bark.

Arten er ikke fundet i Danmark, men i det sydlige Finland, Estland, Letland og Litauen. Enkelte indførte eksemplarer er rapporteret i Sverige. I Tyskland er arten ret udbredt og ikke sjælden dog mere sporadisk mod nord; der er bl.a. ældre fund lige syd for Hamborg.

Tak

Til sidst vil jeg gerne takke Jan Pedersen for vejledning med manuskriptet og guiden gennem samlingerne på Zoologisk Museum.

Referencer

- Freude, H., Harde, K.W. & Lohse, G.A., 1976. Die Käfer Mitteleuropas, 2. 302 pp. – Krefeld.
- Hansen, V., 1941. Biller XI. Sandspringere og løbebiller. (Larverne ved Sv.G. Larsson). – *Danmarks Fauna* 47. 380 pp. – København.
- Hansen, V., 1964. Fortegnelse over Danmarks Biller. *Entomologiske Meddelelser* 33. 507 pp. – København
- Hansen, V., 1968. Biller XXIV. Sandspringere og løbebiller. (Larverne ved Sv.G. Larsson). – *Danmarks Fauna* 76. 451 pp. – København.
- Jensen-Hårup, A.C., 1891. Danmarks Løbebiller (Cicindelides & Carabides). 148 pp. – København.
- Lindroth, C.H. 1986. The Carabidae (Coleoptera) of Fennoscandia and Denmark. *Fauna Entomologica Scandinavica* Vol. 15, (2). 233-497. – Leiden, Copenhagen.

- Löbl, I. & Smetana A., (eds.), 2003. Archostemata – Myxophaga – Adephaga. – *Catalogue of Palaearctic Coleoptera* Vol.1. 891 pp. – Apollo Books (Stenstrup).
- Rye, B.G., 1906. Fortegnelse over Danmarks Biller. 166 pp. – København.
- Rye, B.G., 1908. Biller I. Løbebiller. *Danmarks Fauna* 3. 178 pp. – København.
- West, A., 1940-41. Fortegnelse over Danmarks biller. *Entomologiske Meddelelser* 21. 664 pp. – København.